

20. století mapují informativní příspěvky Viktora Velka a Jaroslava Šebka.

Jak již bylo řečeno, nový svatováclavský sborník nenabízí žádné převratné objevy, avšak poučenému čtenáři resumuje Václava jako historickou a literární postavu i jako symbol, nejprve křesťanství, záhy však také středověkého národa, státu a dynastie, jenž pozvolna mění s přibývajícím stáletími svou formu, aby mohl symbolem společenství lidí zůstat až dodnes. Otázkou však zůstává, zda by energie věnovaná do různých shrnujících, popularizačních a jiných sborníků nemohla být využita lépe.

DAVID KALHOUS

Jan BISTRICKÝ – Stanislav ČERVENKA,
*Olomoucké horologium, kolektář
biskupa Jindřicha Zdíka*, Univerzita
Palackého v Olomouci, Olomouc –
Praha 2011

176 s., ISBN 978-80-244-2446-0

Liturgický kodex známý jako horologium olomoucké či kolektář Jindřicha Zdíka, chovaný dnes ve fondech Královské knihovny ve Stockholmu, náleží bezesporu k nejvýznamnějším raně středověkým rukopisům domácí provenience. Není tedy divu, že na sebe od svého znovuoživení Bedou Dudíkem roku 1880 právem poutá pozornost českých historiků. Životním tématem se rukopis stal také pro Jana Bistrického, který osobnosti biskupa Jindřicha Zdíka i písemnostem spjatým s jeho episkopátem věnoval celou řadu analytických studií. Publikace, jejímž spoluautorem je muzikolog Stanislav Červenka, představuje vyvrcholení Bistrického celoživotního zájmu. Vydána byla posmrtně díky součinnosti Univerzity Palackého v Olomouci a dědiců Jana Bistrického.

Oba autoři, kteří svou spolupráci na tomto tématu osvědčili již dříve v kapitolách o raně středověkých dějinách města Olomouce, si práci na knize rozdělili dle své odborné kvalifikace a témat sobě blízkých. Jan Bistrický tak pojednal o dobových okolnostech vzniku kolektáře, o osobnosti jeho objednavatele biskupa Zdíka a o paleografickém, diplomatickém a kodikologickém kontextu. Stanislav Červenka se pak ujal kapitol o vnější skladbě rukopisu a jeho liturgickém a hudebním obsahu.

Po stručném úvodu Jan Bistrický přináší přehledné shrnutí základních dat a peripetií Zdíkova života a působení, především s ohledem na

biskupovy politické aktivity. Před čtenářem tak vystupuje známý obraz příčinlivého a zcestovaleho biskupa-reformátora s rozsáhlými kontakty po soudobém křesťanstvu a nemalým kulturním obzorem, který v mnoha ohledech předběhl svou dobu. V návaznosti na to Bistrický líčí situaci v Olomouci před Zdíkovým nástupem do úřadu a představuje okolnosti fundace nového katedrálního chrámu sv. Václava, kam Zdik přenesl své sídlo od staršího kostela sv. Petra, a s tím spjatou reformu biskupské kapituly i moravské diecéze. S aktem translace sídla biskupství pak úzce souvisí kapitola další, v níž Jan Bistrický detailně rozebírá své další velké téma, a sice listinou a knižní produkci Zdíkova skriptoria.

Po těchto úvodních pasážích je centrem pozornosti již vlastní horologium. Jan Bistrický nejprve ve zkratce nastiňuje dějiny bádání o této památce, aby následně předal slovo Stanislavu Červenkoví, který podrobně představuje složení a obsah kodexu. Z jeho slov vysvítá fakt, že rukopis horologia je neúplný, což Červenku vede k úvaze, zda dílo nebylo dokončeno už ve své době nebo jestli je jeho dnešní podoba zbytkem původně rozsáhlejšího celku. Bistrický poté rozebírá kalendárium a nekrologium v horologiu obsažené. Konstatuje, že nekrologium překvapivě opomíjí všechny Zdíkovy předchůdce na olomouckém biskupském stolci s výjimkou Jana II., jehož byl Zdik bezprostředním nástupcem. Stejně tak chybí jména přemyslovských knížat Soběslava I., který Zdíka do čela moravské diecéze dosadil, a Václava, jenž započal stavbu budoucího katedrálního kostela. Naopak nekrologium vzpomíná smrt Soběslava na padlého soupeře Oty II. Černého. Tato fakta pak Jan Bistrický využívá dále při své interpretaci rukopisu i dataci jeho vzniku.

Červenka organicky navazuje pečlivým rozbořením martyrologické části rukopisu, která se mu stává mimo jiné podkladem pro úvahy o možné diecézní tradici olomoucké církve. Rozeznává zde také silný benediktinský vliv, což souzní s posledními výzkumy Dalibora Havla, a vybízí k přehodnocení postavení hradištského kláštera v rámci raně středověkého moravského kléru. Následně se Červenka obsáhle vyslovuje k liturgickému a hudebnímu obsahu rukopisu. Otázku datace řeší opět Bistrický, který se odklání od Antonínem Friedlem navrženého rozmezí let 1134–1139 a navrhuje léta 1140–1142. Významnou roli zde sehrává interpretace známého dedikačního obrazu, proto jejímu výkladu Bistrický věnuje celou kapitolu, v níž detailně argumentuje pro jím navržené rozklíčování celé scény. Bistrický zde formuluje názor, že celý ru-

kopis a dedikační scéna měly přednostně za cíl oslavit stavbu nové olomoucké katedrály. Knihu jako doslov uzavírá osobně laděná vzpomínka na hlavního autora z pera Ivana Hlaváčka.

Kniha je cenná tím, že představuje shrnutí nemalé a přitom velmi roztroušené badatelské práce J. Bistrického, a stává se tedy jeho pomyslným pomníkem v dějinách české medievistiky. V tomto ohledu je třeba vyzdvihnout i skvostnou výpravu knihy, především kvalitu a četnost obrazových reprodukcí, jež jsou rovnocenným doplňkem vlastního textu. Díky bilingvnímu česko-německému zpracování je kniha přístupná i zahraničním čtenářům, což je nutno s ohledem na význam památky kvitovat s povděkem. Bonus představuje příložené CD s rekonstrukcí chórových zpěvů na základě rukopisu.

S respektem k úctyhodnému badatelskému úsilí Jana Bistrického je však nutno připojit i několik kritických poznámek. Z logického důvodu, kterým je úmrtí hlavního autora, kniha nereflektuje literaturu po roce 2008, tedy ani výpravný katalog *Jindřich Zdík (1126–1150). Olomoucký biskup uprostřed Evropy*, který přináší pro studované téma fundamentální texty Dalibora Havla a Pavla Černého. Pavol Černý se však ještě předtím vyslovil ve stopách Anežky Merhautové proti Bistrického výkladu dedikačního obrazu. Leč jeho názory nejsou v textu v podstatě reflektovány, natož citovány. Podobně se ztrácí námitky Merhautové. Ač je Bistrického interpretace dedikační scény ve svém jádru přesvědčivá, v některých detailech přesto vybízí k rozvedení či korekci. Ani v případě datace translace biskupského sídla nebylo Bistrického mínění o roce 1141 přijato s plným souhlasem a jeden z argumentů, výpověď kronikáře Vincencia, se skutečně nejeví jako udržitelný. Polemická studie Pavla Boliny bohužel také není zmíněna. Zjevným omylem, který vnesl do literatury Zdeněk Nejedlý, je pak údaj o dosazení premonstrátů do Litomyšle na úkor benediktinů, analogicky k reformě kláštera Hradiště. Současná literatura přitom dává za pravdu Václavu Novotnému, který v Litomyšli před rokem 1145 předpokládal spíše velkofarní kostel. U takto povedeného titulu zamrzí také jistá nedůslednost redakční práce. V textu se opakovaně hovoří o nedávném (sic!) objevu Zdikova pontifikátu, přitom Bistrického studie k tomuto tématu se datují již do přelomu 70. a 80. let, což působí matoucím dojmem.

Vznesené připomínky však nic nemění na tom, že monografie Jana Bistrického a Stanislava Červenky *Olomoucké horologium* představuje nepřehlédnutelný počín, který se nepochybně stane jedním z milníků ve studiu osobnosti

a doby Jindřicha Zdíka, s nímž bude vždy nutno se vyrovnat. I skutečnost, že některé z myšlenek Jana Bistrického budou nadále podněcovat k dalšímu promýšlení, lze označit za jeho badatelský odkaz.

JOSEF ŠRÁMEK

DĚJINY UMĚNÍ

Peter Kováč a kol., *Úsvit renesance. Dvorské umění císaře Fridricha II. Bamberský a Magdeburský jezdec*, Ars Auro Prior, Praha 2010
(= Stavitelé katedrál 3)

463 s., ISBN 978-80-904298-2-6

Po prvních dvou svazcích edice Stavitelé katedrál, zabývajících se francouzskou gotikou, předkládá za přispění dalších odborníků historik umění Peter Kováč svazek třetí, věnovaný osobnosti a dvorskému umění Fridricha II. (1194–1250). Jak naznačuje už úvodní krátká stať polského medievisty a orientalisty Jerzy Hauzińskiego, svým charakterem, zálibami, vzděláním i postojem k církvi se tento panovník z rodu Štaufů poněkud vymyká své době, proto nepřekvapí, že byl jedněmi uznáván a obdivován, druhými zatracován. Přestože ho za jeho mládí podporovali papež Inocenc III. a Honorius III., s jejich nástupci se dostával do konfliktů, které vyústily v císařovu exkomunikaci. Všechny tyto aspekty se odrážejí i v zakladatelské a donátorské činnosti Fridricha II., ve zvoleném programu i formě památek spojených s jeho osobností, a opakovaně se prolínají celou zde anotovanou knihou.

Přibližně polovina svazku je vyhrazena stěžejnímu uměleckohistoricky zaměřenému oddílu z pera P. Kováče, jehož hlavními tématy jsou Fridrichova brána v Capui, císařská kaple v Chebu, „hrad“ Castel del Monte a konečně sochy Bamberského a Magdeburského jezdce. Text jasně vypovídá o autorově rozhledu a erudici, stejně jako o schopnosti seznámit s problematikou čtivou formou i širší publikum. Kováč systematicky shrnuje výsledky předchozího bádání a předkládá většinou hned několik hypotéz vztahujících se k interpretaci jednotlivých děl. Bohužel ne vždy jsou vyvozeny z výkladu i patřičné závěry, což může být pro laického čtenáře, jemuž především je tato ediční řada určena, poněkud matoucí.